

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN SALGIN ÖYKÜSÜNDE HASTALIK, TOPLUM VE BÜROKRASİ

Disease, Society And Bureaucracy in Reşat Nuri Güntekin's Short Story

Salgın

Hasan SAKIN*

Özet

Salgınlar insanlık hafızası üzerinde derin izler bırakan olaylardır. Tarih boyunca pek çok kez pandemi boyutuna varan salgınlar yaşanmıştır. Son yıllarda Çin'de baş gösteren koronavirüs salgını bir pandemiye dönüşerek bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Bu durum, salgınların insan hayatı üzerindeki etkilerini çeşitli açılardan incelemeyi zorunlu kılmaktadır. Sanatla toplum arasındaki sıkı bağ göz önüne alınırsa salgınların sanatsal eserlere konu olmaması düşünülemez. Çalışmamızda, Anadolu'nun ücra bir köyünde yaşanan bir salgın olayını konu edinen Reşat Nuri Güntekin'in *Salgın* isimli eserini ele alacağız. Bir uzun öykü olan bu eserde olaylar II. Meşrutiyet döneminde geçmektedir. Öyküde salgın hadisesi hem toplumdaki batıl inançların yarattığı yanlış algıları hem bürokrasideki yozlaşmayı gözler önüne sermek için bir vesileden ibarettir. Karlıbel köyünde yaşanan salgın karşısında köylüler kaderci bir tavır takınmakta ve köy öğretmeninin akılcı tedbirler alma teklifini reddetmektedirler. Öte yandan bürokratların salgın karşısındaki tutumları da kurumlardaki yozlaşmanın "salgın" derecesinde yaygın, tehlikeli ve bulaşıcı olduğunu göstermektedir. Kurumlardaki yozlaşmaya karşı mücadele eden kişinin bir öğretmen olması ise tarihsel ve sosyolojik açıdan anlamlıdır. Öğretmen Cevdet salgın karşısında hem köylülerle hem de bürokratlarla mücadele etmektedir. Bu çerçevede Cevdet eğitim kurumuna Türk modernleşmesi bağlamında yüklenen sorumluluğu üstlenmiştir. İdealist bir öğretmen olan Cevdet'in mücadele ettiği salgın hem hastalığın kendisidir hem de toplumdaki geriliğin ve bürokrasideki yozlaşmanın bir alegorisidir. Böylece salgın idealist bir öğretmenle toplum ve bürokrasi arasındaki mücadele alanı hâline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, salgın, öykü, bürokrasi, II. Meşrutiyet

* Dr. Bursa, Türkiye. hasan.sakin@yandex.com.

Abstract

Epidemics are events that leave deep traces on human memory. There have been many outbreaks throughout history that have reached the size of a pandemic. The coronavirus epidemic, which started in China in recent years, has turned into a pandemic and has affected the whole world. This makes it necessary to examine the effects of epidemics on human life from various perspectives. Considering the close bond between art and society, it is unthinkable that epidemics are not the subject of artistic works. In our study, we will discuss Reşat Nuri Güntekin's story, *Salgın*, which is about an epidemic in a remote village in Anatolia. The events in this long story take place in the Second Constitutional Period. In the story, the epidemic is just an occasion to reveal both the false perceptions created by superstitions in the society and the corruption in the bureaucracy. In the face of the epidemic in Karlıbel village, the villagers adopt a fatalistic attitude and reject the village teacher's offer to take rational measures. On the other hand, the attitudes of bureaucrats on the epidemic show that corruption in institutions is widespread, dangerous and contagious at the level of "epidemic". It is historically and sociologically meaningful that the person who struggles against corruption in institutions is a teacher. Teacher Cevdet is struggling with both the villagers and bureaucrats about the epidemic. In this framework, Cevdet assumed the responsibility of the educational institution in the context of Turkish modernization. The epidemic that Cevdet, an idealist teacher, struggles with is both the disease itself and an allegory of the backwardness in the society and the corruption in the bureaucracy. Thus, the epidemic has become a field of struggle between an idealistic teacher and society and bureaucracy.

Keywords: Pandemic, epidemic, story, bureaucracy, Second Constitutional

1. Giriş

"Salgın" (2005) kelimesi sözlükte "Kısa zamanda çevredeki insan, hayvan veya bitkilerin büyük bir bölümüne bulaşan, müstevli" olarak tanımlanmaktadır. Salgın anlamında kullanılan "epidemi" ile birlikte son yıllarda tüm dünyayı sarsan COVID-19 salgınıyla birlikte "pandemi" kavramı da gündelik dile girmiştir. "Pandemi" ve "epidemi" kavramları birbiriyle ilişkilidir. "Pandemi" kavramı "Bir epideminin çok fazla insanı, ülkeyi ve kıtayı etkilemesi durumudur" (Aslan, 2020, s. 41).

Böylece pandeminin geniş çaplı bir epidemi olduğu söylenebilir. Bir salgının pandemi olup olmadığına dair bazı kriterler vardır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenen bu kriterler şöyledir: Öncelikle, salgın hastalığın daha önce maruz kalınmayan bir hastalık olması gerekir. İkinci olarak, hastalığa yol açan etmenin insanlara bulaşması ve tehlikeli bir hastalığa yol açması gerekir. Üçüncü olarak da hastalığa yol açan etmenin kolayca yayılabiliyor olması gerekir. Dolayısıyla bir hastalığa pandemi diyebilmek için bu hastalığın yaygın olarak görülmesi ve toplu ölümlere neden olması yetmez, ayrıca bulaşıcı olması da gerekir (Aslan, 2020, s. 36).

Tarih boyunca pek çok salgın hastalık görülmüştür. SARS, MERS, ebola, sifiliz, sıtma, grip, veba, kolera, lepra, tifo, AIDS, çiçek, tifüs, tüberküloz gibi hastalıklar tarih boyunca yer yer pandemi boyutuna varan salgınlara yol açmışlardır (Parıldar, 2020). Son olarak da

2019 yılında ilk olarak Çin’de baş gösteren koronavirüs salgını kısa zamanda bütün dünyayı etkisi altına alan bir pandemiye dönüşmüştür. Bu şartlar altında sanatın yeri neresidir? Sanat eserleri bir bakıma sanatçının bireysel yaratımıdır. Fakat sanatçı aynı zamanda toplumun bir üyesidir ve bu açıdan toplumsal yaşamın sanat eserlerinden tamamen dışlanması düşünülemez.

İnsanlığı etkileyen salgın hastalıkların da sanatsal eserlere konu olması doğaldır. Nitekim tarihte salgın hastalıkların edebî eserlere konu oldukları görülmüştür. Salgın denince Boccaccio’nun *Decameron*’u, Albert Camus’nün *Veba*’sı, Gabriel Garcia Marquez’in *Kolera Günlerinde Aşk*’ı akla gelir. Son dönemde Orhan Pamuk’un *Veba Geceleri* isimli romanı da bir salgın sırasında yaşanan olayları konu alan eserler arasındaki yerini almıştır. Biz de bu çalışmada Cumhuriyet döneminin önemli yazarlarından Reşat Nuri Güntekin’in, Anadolu’nun ücra bir köyünde ortaya çıkan bir salgını konu edinen *Salgın* isimli uzun öyküsünü ele alacağız. Güntekin’in öyküsünde salgın temelde bir araçtan ibarettir. Salgın hastalık karşısında toplumun ve bürokrasinin içine düştüğü durum eleştirilmektedir.

2. Bir Alegori Olarak *Salgın*: Toplum ve Bürokrasi Eleştirisi

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Reşat Nuri Güntekin hayatı boyunca devletin çeşitli kademelerinde, özellikle de Milli Eğitim kurumlarında görev yapmış bir isimdir. Uzun süre çeşitli okullarda öğretmenlik yapan yazar Milli Eğitim Vekaleti Başmüfettişliği, milletvekilliği, Milli Eğitim Ataşeliği gibi görevlerde de bulunmuştur. Ayrıca bir dönem UNESCO yönetim kurulu üyeliği de yapmıştır.

Sanat hayatına şiirle başlayan Güntekin’in asıl tutkusu tiyatrodur. Öyle ki, ona asıl şöhretini getiren romanı *Çalılıkuşu* da aslında *İstanbul Kızı* adını taşıyan bir tiyatro oyunudur. Şöhreti yakaladığı bu eser Reşat Nuri’nin sanat hayatı için bir milat olarak görülebilir. Yazar bundan sonra roman türüne ağırlık vermiş ve bu türde adını geniş kitlelere duyurmuştur.

Güntekin’in sanat hayatı iki döneme ayrılabilir (Kanter, 2008, ss. 11-21). İlk dönem eserlerinde bireysel sorunlar öne çıkmaktadır. “Çalılıkuşu ile başlayan süreç kentin (İstanbul) dışına taşan, kendini gerçekleştirme yolunda sorunlarla mücadele eden bireylerin mücadeleleri üzerine kurgulanır. Çalılıkuşu’nda Feride, Dudaktan Kalbe’de Kenan, Akşam Güneşi’nde Nazmi, Acımak’ta Mürşit, Yeşil Gece’de Ali Şahin, Damga’da İffet kendilik değerlerini oluşturmak uğruna yaşam mücadelesi içerisine atılan idealist karakterler olarak görülürler” (Kanter, 2008, s. 14). *Yaprak Dökümü* romanıyla başlayan yazarın ikinci ve olgunluk döneminde artık bireysel sorunlar yerini büyük oranda toplumsal sorunlara bırakır.

Bizim bu yazıda ele alacağımız *Salgın* isimli uzun öykü de yazarın ikinci döneminin özelliklerini göstermektedir. İlk defa 1935 yılında *Perşembe* dergisinde tefrika edilen bu öykü çok sonra, ancak 2005 yılında kitap olarak yayımlanmıştır (Topçu, 2021, s. 61). Öykü, Anadolu’nun ücra bir köyünde yaşanan bir salgın hadisesini konu alır. Olaylar II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet dönemi arasındaki bir zaman diliminde cereyan etmektedir. Aslında öyküde tıbbi bir konudan ziyade bunun yol açtığı bazı toplumsal sorunlar ele alınmaktadır. Köyde baş gösteren salgın bürokrasideki yozlaşmayı ve halkın batıl inançlarını gözler önüne sermek için bir araç olarak kullanılmıştır.

Öykü, Gökpınar ilçesinin kaymakamına gelen bir mektupla başlar. Bu mektup, ilçeye bağlı Karlıbel köyünün öğretmeni tarafından kaleme alınmıştır. Mektupta verilen bilgilere göre köyde bir salgın başlamıştır. Hastalığa yakalanan köylüler benzer semptomları göstererek yaşamını yitirmiştir. Cevdet'in kaymakama gönderdiği mektupta salgın hastalığın belirtileri şöyle anlatılmaktadır:

“Hastalar şiddetli baş, arka ağrıları ve kusmalarla yatağa düşüyorlar. Sıcaklıkları artıyor; birkaç saat içinde kendilerini kaybediyorlar; durmadan inleyip sayıklıyorlar. Ara sıra öksürdükçe ağızlarından parça parça kan geliyor. Üç dört gün bu halde can çekiştikten sonra ölüp gidiyorlar” (Güntekin, 2005, s. 11).

Mektubu kaleme alan öğretmen Cevdet önce nahiye müdürüne başvurmuş, ancak buradan bir sonuç alamayınca yarı resmi bir mektupla durumu doğrudan doğruya kaymakama haber vermiştir. Burada öğretmen tipiyle ilgili bazı noktalara dikkat çekmek gerekir. Öyküde köylülerin sağlığı için çaba gösteren kişinin öğretmen olması tesadüf değildir ve yalnızca Reşat Nuri'nin de öğretmen olmasıyla açıklanamaz. Bütün ulus devletlerde olduğu gibi Cumhuriyet rejimi de ulus kimliğini inşa etmek için eğitime yönelmiştir (Şimşek ve diğerleri, 2012, s. 2820). Atatürk de dahil olmak üzere dönemin devlet kadroları eğitimin önemine vurgu yapan sözler sarf etmişlerdir. Denebilir ki Cumhuriyet döneminde rejimin bekası öğretmen kadrosuna bırakılmıştır. Bu dönemde “mefkûreci öğretmen” modeli ortaya atılmıştır. Ziya Gökalp tarafından sınırları çizilen “mefkûre” kavramı şöyle tanımlanabilir:

Mefkûre, bireysel çıkardan tamamen arınmış kolektif bilinçtir. Kriz anlarında yardıma yetişen ve bireyleri normal şartlar altında olmayacakları kadar fedakâr olmaya teşvik eden, aslında ‘cemiyetin görünmeyen varlığından’ başka bir şey olmayan bir dinamiktir. Mefkûre bireylerde altruizm eğilimini artırır ve kendilerini hiçe sayarcasına milletin büyük menfaatlerine adamaya hazır hale gelir (Akt. Turğut, 2012, s. 91).

Sonuçta Cumhuriyet döneminde de öğretmenin sorumluluğu devam etmiş ve öğretmenlere “Cumhuriyet ideolojisini zihinlere nakşetmek” görevi yüklenmiştir (Turğut, 2012, s. 122).¹¹ Bu dönemin kurmaca metinlerinde sık sık öğretmenlerle karşılaşılmasının bir nedeni de burada aranabilir.¹² Öyküde köy öğretmeni Cevdet'in bürokrasiye karşı mücadele vermesi bu çerçevede düşünülmelidir.

11 Burada bir uyarı yapmak gerekmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi *Salgın*'da öykü zamanı II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet dönemi arasına denk gelmektedir. Bu nedenle belki öyküdeki öğretmen tipi için Cumhuriyet rejiminin perspektifi üzerinden bir değerlendirme yapmak doğru olmayabilir. Fakat bu genellemeler iki gerekçeyle II. Meşrutiyet için de yapılabilir: İlk olarak eğitimin ülkeyi kalkındıracak bir dinamik olarak görülmesi Cumhuriyet döneminden çok önceye gider ve Türk modernleşmesiyle bağlantılıdır. İkinci olarak Tarık Zafer Tunaya'nın II. Meşrutiyet dönemi için yaptığı “Cumhuriyet döneminin laboratuvarı” (Akt. Uyar, 2014) benzetmesi de hatırlanırsa eğitim ve öğretmen konusunda Cumhuriyet dönemi söyleminin II. Meşrutiyet için de geçerli olduğu iddia edilebilir.

12 Burada ayrıntılı bir kaynakça vermek maksadı aşar. En azından Reşat Nuri Güntekin'in *Çalılıkusu* ve *Yeşil Gece* romanları ile öykü türünde Sabahattin Ali'nin “Asfalt Yol”, Samim Kocagöz'ün “Tellikavak”, Memduh Şevket Esendal'ın “Ana Baba”, Reşat Nuri Güntekin'in “Sönmüş Ocak”, Fahri Celal Gökbulga'nın “Cihan Boks Şampiyonuna Bir Meydan Okuma”, Sadri Ertem'in “Kar Yolları Kapamış”, Sait Faik Abasıyanık'ın “Davut'un Anası” gibi öykülerindeki öğretmenlere işaret edilebilir.

Cevdet, köyde doktor olmadığı için hastalığın ne olduğunu tespit edemediğini belirttikten sonra köylülerin salgın konusundaki umursamazlığından yakınır. 50 hane bulunan köyde o âna dek altı kişi ölmüştür. Buna rağmen köylüler hastalığı dinî gerekçelerle açıklamakta, bunun ilahî bir ceza olduğunu öne sürerek tedbir almayı reddetmektedirler. Cevdet, köylülerin bu kadercî tutumlarını onların cehaletine bağlar. Fakat bu durumu köylülere acıdığını da açık eden ifadelerle anlatır:

Köylüler cahil insanlar, hastalıktan sakınmasını, korunmasını bilmiyorlar. ‘Aman çoluk çocuğunuzu kollayın. Belki geçer’ diyecek olsam kızıyorlar. ‘Biz çok şükür Müslüman insanlarız. Hastadan iğrenmek günahdır’ diyorlar. Okulun eski öğretmeni olan ihtiyar imam da onları benim aleyhime kışkırtıyor. ‘İmanımızı bütün tutalım. Allah’a yalvaralım. Bir suçumuz, günahımız varsa affetsin. Kim bilir ne kusurlarımız var ki Allah bu belayı gönderdi’ diyor. Bu dağ tepesinde bütün dünya ile alakasını kesmiş garip, fakir köylülerin cehaletlerinden başka ne günahları olur? Halbuki o suçun sorumlusu da kendileri değil.

Şimdiki halde bu salgın karşısında yapılan tedbir hastaları hocaya nefes ettirmekten ve köyün başından bu belayı defetmek için akşam namazlarında *Kunut* duasını okutmaktan ibarettir (Güntekin, 2005, s. 11).

Buradan anlaşılacağı üzere öğretmen Cevdet akılcı ve modern değerlerle bilimi temsil etmektedir. İmamın ve köylülerin temsil ettiği geleneksel ve dinî değerler ise bunun karşısında konumlanmıştır. Cevdet salgınla mücadelede bilimsel olmayan yollara başvurmayı reddetmektedir. Cevdet için köylüler “aydınlatılma”ya muhtaç insanlardır. Akılcı davranmadıkları, bilime başvurmadıkları ve salgın karşısında dine sığındıkları gerekçesiyle küçümsenmektedirler. Ne var ki Cevdet netice itibarıyla Türk modernleşmesinin kendisine yüklediği sorumluluk gereği köylülerin sağlığı için önce nahiye müdürüne başvurarak köyde bir salgının yaşandığını haber verir. Nahiye müdürünün ilgisizliği üzerine kaymakama yarı resmi bir mektup gönderir. Cevdet’in gönderdiği mektup bir aya yakın bir süre dosyalar arasında bekledikten sonra kaymakamın eline tesadüfen geçer. Bundan sonra ise öykü tamamen bürokratların köyde yaşanan olağanüstü durum karşısında ne yapacaklarına karar verme sürecine odaklanır. Cevdet, mektubunda köylülerin “cehalet”ini onların suçu olarak görmez. Ne var ki aralarında nahiye müdürü, kaymakam ve müfettişin de bulunduğu bürokratların köyde yaşanan bu olağanüstü durum karşısındaki iş bilmezlikleri doğrudan doğruya kendilerinin suçudur.

Mektubu fark eden kaymakam önce Yazı İşleri Müdürü’ne danışır. Müdür, öğretmeni gayet iyi tanıdığını, bu şahsın geçimsiz ve huysuz biri, “anarşist gibi bir adam” (Güntekin, 2005, s. 16) olduğunu söyler ve mektubun ciddiye alınmamasını tavsiye eder. Fakat kaymakam konunun incelenmesini kesin surette emredince karşı çıkamaz. Önce Karlıbey köyüne yakın İhlamur kasabası müdüründen konuyla ilgili bilgi istenir. Kasaba müdürü, öğretmenin salgınla ilgili kaygısının tamamen bir vehimden ibaret olduğunu, ancak meselenin bir de ilçe doktoru tarafından tetkik edilmesinin uygun olacağını bildirir. Ne var ki, mektubun kaymakama ulaşmasının üzerinden bir aydan fazla zaman geçmesine rağmen ilçe doktoru kötü hava şartları, kendisinin sağlık durumu ve ödenek yokluğu yüzünden bir türlü yola çıkamaz. Cevdet ise nahiye müdürü ve kaymakamlık nezdinde bir sonuç alamayınca durumu mutasarrıflığa bildirir. Mutasarrıflık konunun araştırılması

için kaymakamlığa resmi bir yazı gönderir. Neticede belediye doktoru Karlıbel'e doğru yola çıkar. Fakat kış şartları dolayısıyla Ihlamur kasabasına ulaşmakta dahi zorlanır ve yolda hasta düşerek burada konaklamak zorunda kalır.

Bütün bunlar olup biterken ilçede Karlıbel meselesi de unutulmaya yüz tutar. Fakat tam da bu esnada bir sağlık müdürünün ilçeye geldiği haber alınır. Karlıbel köyünde yaşanan salgın İstanbul basınına yansımış, bunun üzerine konuyu araştırmak üzere valilik bu şahsı görevlendirmiştir. Sağlık müdürü ilçedeki bir şahsın akrabasıdır ve yerel yetkililerle hemen ahbap çavuş ilişkisi kurar. Sağlık müdürünün kaymakamla karşılaşma sahnesindeki gayri resmi ilişkiler dikkat çeker:

Doktor başını önüne eğerek, sırtını kamburlaştırarak ona [kaymakama] yaklaştı, iki elini tutup öpmek ister gibi bir hareketle:

– Efendim... Sizi ve çalışmalarınızı öteden beri işitirdim, sizi tanımak için sabırsızlananlardanım. Allah bilir, sizinle tanışmayı ne kadar isterdim, dedim.

Kaymakam ellerini çekerek bu nezakete karşılık vermek istiyor, fakat öteki noktasız, virgülsüz makine gibi sözüne devam ediyordu:

– Efendim, ilde ahlaklı, bilgisi, edip, şâir, filozof meşrep bir değerli kişi olarak tanılıyorsunuz. Bilmem bilir misiniz? Bizim fakir Mevlevilerden bir Ârifi babamız vardır. Büyük bir musiki üstadı... Son zamanlarda sizin bir iki dörtlüğünüzü besteledi. Bir fırsat olursa bunları size dinletmek isterim. Zannederim ki beğeneceksiniz. Mamafih bendenizin de acizane musikiye ilgim vardır. Hatta geçenlerde hayatın faniliği redifli bir şiirinizi de bendeniz bestelemeye heves ettim. Gerçi anlamdaki derinliğe layık bir beste olmadı amma sanırım ki pek fena bulmayacaksınız... Vah vah keşke notasını getirseydim... Mamafih burada yazıp takdim etmek mümkün (Güntekin, 2005, s. 46).

Bu bürokratlar arasındaki teklifsiz ilişkiler Karlıbel'deki salgın hadisesinin gündeme getirilmesine engel olur. Sağlık müdürü neticede konuya gelebildiğinde ise “münafığın biri” tarafından ortaya atılan meseleye “münasip bir sureti hal bulmaya çalış[acağı]” sözü verir (Güntekin, 2005, s. 48). Ertesi gün, sağlık müdürü şerefine bir ziyafet verilir. Kaymakam dahil ilçedeki bütün önde gelen şahıslar davet edilir. Resmi olarak görevlendirilen sağlık müdürü böylece gayri resmi ilişkiler kurar. Sağlık müdürü birkaç gün sonra kaymakamla yeniden bir araya gelerek Karlıbel meselesini “baş başa verip kardeşçe halledice[klerini]” söyler (Güntekin, 2005, s. 56) ve uydurma bir raporla konuyu örtbas etmeyi teklif eder. Ne var ki işin içinden çıkamayacaklarını anlayınca Karlıbel'e doğru yola çıkarlar. Fakat diğer girişimlerde olduğu gibi sağlık müdürünün girişimi de sonuçsuz kalır. Müdür ve beraberindeki heyet Ihlamur kasabasında tahkikat yaparlar. Burada Karlıbel'e yakın köylerde yaşayan iki şahsın anlatımlarına dayanarak bir rapor hazırlanır. Sağlık müdürü, Karlıbel'e çıkamayacağını anlayınca uydurma rapor yazma işi yeniden gündeme gelir ve oybirliğiyle köydeki hastalığın salgın şeklinde bir zatürree olduğuna dair bir rapor hazırlanır (Güntekin, 2005 s. 63). Sağlık müdürünün ayrılacağı gün Seyfullah isminde bir mülkiye müfettişi ilçeye gelir. Seyfullah, anlatıcının ifadesiyle “Zeki ve doğru, aynı zamanda kendini kolay ve parlak muvaffakiyetlerle göstermeyi seven bir adamdı[r]” (Güntekin, 2005, s. 74). Karlıbel salgınıyla ilgili bürokratların

elbirliğiyle yaptıkları usulsüzlükleri öğrenince bunların peşine düşmek ister. Fakat sağlık sorunları baş gösterince vazgeçerek İstanbul'a geri döner.

Öykünün sonunda Cevdet öğretmene, mevsime bağlı basit bir hastalığı bir salgın olarak haber vererek halkı paniğe sürüklediği, devlet dairelerini haksız yere ihmalle suçladığı, devlet memurlarını üst makamlara şikâyet ederek fitne çıkarmaya çalıştığı için uyarı ve on beş gün maaş kesme cezası verilir. Bu tebligat bir süre İhlamur kasabasında bekledikten sonra Karlıbel'e ulaşır. Fakat zarf, birkaç gün sonra üzerinde "Muallim Cevdet efendinin bir buçuk ay evvel bir bilinmeyen hastalıktan dolayı vefat ettiği anlaşılmış olmakla iade kılındı" notu yazılı olarak geri döner (Güntekin, 2005, s. 77).

3. Sonuç

Reşat Nuri Güntekin'in *Salgın* isimli uzun öyküsünde bir salgın olayı konu edilir. Fakat bu salgın tıbbi bir sorun olarak değil bir alegori olarak kullanılmıştır. Salgın gibi olağanüstü bir durum sonuçta bürokrasideki yozlaşmayı görünür hâle getirir. Anadolu'nun ücra bir köyünde ortaya çıkan bu salgın, Türk modernleşmesinin bir temsilcisi olarak öğretmen Cevdet ile bürokrasiyi karşı karşıya getirir. Toplumun yaşadığı olağanüstü bir durumda bürokratlar sorumluluktan kaçmak için iş birliği yaparlar. Böylece II. Meşrutiyet'in "özgürlük" bahşettiği halk kaderine terk edilmiş olur.

Öğretmen Cevdet'in mücadele alanı yalnız bürokrasi değil aynı zamanda toplumdur. Çünkü köylüler de akılcı değerleri ve modernliği temsil eden Cevdet'in sözünü dinlemezler. Onlar geleneksel ve dinî değerlere bağlıdırlar ve bu durum onları salgın karşısında kadercı bir tutum almaya itmektedir. Hem halkın bilgisizliğine hem de bürokrasideki yozlaşmaya karşı köy öğretmeni Cevdet'in mücadele etmesi anlamlıdır. Eğitim, Türk modernleşmesinin başlangıcından beri ülkeyi kalkındırarak bir güç olarak görülmüştür. İdealist öğretmen tipi Cumhuriyet dönemiyle birlikte baş tacı edilse de eğitim kurumuna yüklenen bu işlev Cumhuriyet'ten eskidir. II. Meşrutiyet'ten sonraki bir zaman diliminde geçen *Salgın* öyküsünde de idealist bir öğretmen tipiyle karşılaşmaktayız. Her ne kadar değerler bakımından halkla karşı karşıya gelse de Cevdet öğretmen yine de halkın lehine çalışmaktadır. Hem köylüleri salgına karşı bilinçlendirmeye çalışmakta hem de onları kendi kaderine terk eden bürokratlarla mücadele etmektedir.

Öte yandan Karlıbel köyüne ulaşımın zor olması, diğer yerleşim merkezlerine uzaklığı salgının yayılmasını da engellemiştir. Ancak köyün dış dünyadan yalıtılmış olması bürokratların köylüleri kendi kaderlerine terk etmesine neden olmaktadır. Devlet kurumları ile köy arasında bu uzaklığın da alegorik bir değeri vardır. Diğer bir ifadeyle, Karlıbel köyünün merkeze uzaklığı yalnız fiziksel bir mesafe sorunu değildir. Denebilir ki, "hürriyetin ilanı" olarak lanse edilen II. Meşrutiyet bürokrasi düzleminde halka hürriyet değil mahrumiyet getirmiştir. Devlet ile taşra arasındaki bu mesafe sorunu dönemin kurmaca eserlerine çeşitli biçimlerde yansımıştır.

KAYNAKÇA

- Aslan, R. (2020). "Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve COVID-19." *Ayrıntı Dergisi*, 8(65), ss. 35-41.
- Güntekin, R. N. (2005). *Salgın*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kanter, M. F. (2008). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek* [Yayımlanmış Doktora Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Parıldar, H. (2020). "Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları." *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(Ek sayı), ss. 19-26.
- Salgın. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Türk Dil Kurumu.
- Şimşek, U., Küçük, B. ve Topkaya, Y. (2012). "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının İdeolojik Temelleri." *Turkish Studies*, 7/4, ss. 2809- 2823.
- Topçu, H. (2021). "Türk Romanında Salgın Hastalıklar." *İnsan&İnsan*, 8/28, ss. 53-69.
- Turğut, S. (2012). *Cumhuriyet Dönemi Türk Modernleşmesi Bağlamında Milli Eğitim İdeolojisi ve Öğretmen* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Uyar, H. (2014). "Millî Mücadele ve Cumhuriyet Kadrolarının İkinci Meşrutiyet'ten ve Birinci Dünya Savaşı'ndan Çıkardığı Dersler." *Belgi Dergisi*, 7/1, ss. 829-835.